

DE SPOORLIJN AALTER-BRUGGE-OOSTENDE
toeristisch bekeken in 1839

De eerste spoorwegen in België werden door de Staat aangelegd en uitgebaat. De wet op het aanleggen van de spoorwegen werd gestemd op 1 mei 1834, en achtereenvolgens werden de volgende baanvakken in uitbating genomen. Het eerst werd de lijn Brussel-Mechelen ingehuldigd op 1 mei 1835. Dan volgden de lijnen Mechelen-Antwerpen, Mechelen-Dendermonde en Mechelen-Leuven, Dendermonde-Gent en Leuven-Tienen, Gent-Brugge, Brugge-Oostende, Tienen Wareme en Wareme-Ans (Luik). Deze laatste vier spoorlijnen werden in 1838 aangelegd.

Daarop besloot het « Etablissement géographique de Ph. Vandermaelen » te Brussel, een geïllustreerd atlas van de Belgische spoorwegen uit te geven met vijftien plannen van de lijnen in uitbating; ieder plan voorzien van illustraties, namelijk de bijzonderste gebouwen van iedere stad waar de spoorweg voorbijliep, alsook van enkele van de merkwaardigste gebouwen die men tussen de steden vanuit de spoorwagens kon waarnemen.

Het werk droeg als titel: « *Atlas pittoresque des Chemins de Fer de la Belgique, composé de 15 cartes, ornées de 400 vues* ». (1) Deze atlas is van de hand van de jeudige Alphonse Wauters, de latere welbekende archivaris van de stad Brussel en bevat een historische en statistische inleiding over de spoorwegen in België.

In 1839 lagen er in West-Vlaanderen twee secties van de spoorweg: Aalter-Brugge, met één tussenstation Bloemendale (Beernem), en Brugge-Oostende met twee tussenstations Jabbeke en Plassendale (Oudenburg). Er bestond toen nog geen station in iedere gemeente. De buitenmensen, die gewoon waren uren ver te gaan, konden gemakkelijk tien en meer kilometers afstappen naar het naaste station..

De spoorlijn Gent-Aalter-Brugge was nog maar pas in uitbating sedert 12 augustus 1838, toen men vond dat zij niet het gewenste tracé had. Reeds op 23 december 1838 verklaarde de Minister van Openbare Werken in de Kamer, dat men verkeerd gehandeld had met het aanleggen van twee lijnen vanuit Gent.

(1) Brussel, Etablissement Géographique de Ph. Vandermaelen, 1840. — Een exemplaar van deze atlas lag onder nr 51 van de tentoonstelling « Philippe Vandermaelen 1795-1865 » in 1969 ingericht in de Albertina te Brussel.

namelijk Brugge-Oostende (1838) en Gent-Kortrijk, die zou in gebruik worden genomen in 1840. De spoorlijn diende Gent te verbinden met *Tielt*, vanwaar de twee vertakkingen zouden lopen naar Brugge en Oostende enerzijds, en naar Kortrijk en de Franse grens anderzijds. « Au lieu de cela on a fait un chemin de fer de Gand à Bruges et Ostende, qui donne aux étrangers la plus triste idée de cette belle Flandre. De Gand à Aelre on rencontre bien quelque population, mais d'Aelre à Bruges on est dans les bruyères et de Bruges à Ostende dans les marais ».

Het (gemiste) tracé zou Gent hebben verbonden met Petegem, om dan over Aarsele, Tielt, Wingene, Waardamme, Oostkamp, Brugge te bereiken.

Daarenboven had de spoorwegberm van de lijn Gent-Brugge, die te Drongen door de meersen van de Leie was opgeworpen, de overstromingen van de Leie in de wintermaanden nog veel erger gemaakt, omdat het water aldaar nu veel moeilijker kon wegvloeiën. (2)

De spoorlijn Gent-Aalter-Brugge werd niet verlegd en Tielt heeft moeten wachten tot in 1855, wanneer de lijn De Pinte-Deinze-Tielt-Lichtervelde-Diksmuide werd voltooid. ,

In de « *Atlas pittoresque* » wordt ook een beschrijving gegeven van de 15 secties van de spoorweg die in uitbating waren in 1839.

Sectie Aalter-Brugge

Over de sectie Aalter-Brugge wordt alleen medegedeeld dat voorbij Aalter gereden wordt door een weinig vruchtbare streek, met veel bos en heide. Daarna volgt een tamelijk lange beschrijving van de stad Brugge, die toen 43.000 inwoners telde.

De bijzonderste nijverheden van de stad zijn het lijnwaad, de kanten, het tafellinnen en het gewoon wollen goed. De openbare bibliotheek, gevestigd op het stadhuis, telt 7500 gedrukte werken en 526 handschriften. Het museum van de Academie

(2) Dit alles staat uitvoerig opgetekend in een brochure van 16 blz. : « Simples notes à l'appui du projet de déplacement du Chemin de Fer entre Bruges et Gand » in 1839 uitgegeven te Brussel (Imprimerie de Jorez-Hoeberechts, rue Middelmeer, 29) en waarin het belang wordt aange-toond van Tielt als economisch centrum, met de opgave van de beschikbare vervoermiddelen aldaar.

in de Poortersloge bezit drie schilderijen van Van Eyck, en twee van Memling. De kathedraal van St. Salvator is ten dele afgebrand op 19 juli 1839. Er volgt nog een beschrijving van de O.L. Vrouwekerk en van de kapel van het H. Bloed.

De voornaamste schilderijen van het St.-Janshospitaal zijn twee werken van Memling : het schrijn van de H. Ursula en het mystiek Huwelijk van de H. Katarina. Te Brugge vindt men ook nog de particuliere verzameling van de heer Imbert des Mottelettes, die 300 schilderijen telt, een verzameling tekeningen van oude meesters, en meer dan 20.000 gravures. Tot slot wordt vermeld dat te Brugge in 1838 een « société d'émulation » werd gesticht « qui a pour but la recherche des antiquités de la province de la Flandre occidentale ».

Sectie Brugge-Oostende

Over de sectie Brugge-Oostende, die ingehuldigd werd op 28 augustus 1838, vernemen wij dat het Brugse station op een deel van het (oude) kapucijnenklooster werd gebouwd. Buiten de stad loopt de spoorlijn dicht langs de Oostendse vaart, waarop men de schepen ziet varen. Onderweg zijn slechts twee plaatsen het vermelden waard : *Jabbeke*, waar een oud kasteel behoort aan de barons van Larebeke, en *Plassendale*, waar de trein over een draaibrug de vaart van Nieuwpoort kruist. De streek heeft een eerder triestig uitzicht en de koude westenwind verraaft de nabijheid van de zee. Weldra ziet men Oostende, waar de spoorweg eindigt bij de kaaien, vanwaar de stoomschepen de reizigers ofwel naar Engeland voeren, ofwel naar de landen over de Oceaan.

Oostende is eerder een nieuwe stad, die veel geleden heeft van de talrijke belegeringen, vooral van deze van 1601-1604, toen de stad in een puinhoop werd herschapen. Zij is nu omgeven door prachtige vestingen en telt 13.000 inwoners.

De haven van Oostende beschikt over prachtige sluizen (te Slijkens), langswaar het water van het noorden van West-Vlaanderen langs de vaart Brugge-Oostende naar de zee wordt afgeleid.

De visvangst op zee is zeer actief, evenals de nijverheidstakken die ermede samengaan. In de zomer bezoeken nu veel mensen de zeebadplaatsen, en veel personen maken gebruik van de snelle reizen per spoor om eens de wijde zee te komen bezien, die nu eens kalm en helder is als een spiegel, en dan donker en opgezweept door de storm.

Te Oostende is weinig te zien : de parochiekerk bezit verscheidene schilderijen van Van Oost de oude en van Ph. Champagne. Mr. Paret te Slijkens bezit een kabinet van natuurkunde met merkwaardige verzamelingen, en de zee-sluizen aldaar zijn kunstwerken van waterbouw en zijn een bezoek waard.

Op de plannen van de twee Westvlaamse secties van de spoorweg, die hierbij buiten tekst worden weergegeven, staan talrijke gebouwen die men van uit de spoorwagens kon zien, met daarbij gezichten van Brugge en van Oostende.

Ik heb gepoogd de gebouwen zoveel mogelijk te identificeren, ook deze waarbij geen onderschrift staat. (3)

PLAN I : AALTER - BRUGGE

A. Bovenaan het plan, ten noorden van de spoorlijn.

- *Château de Mr. Hydé* : ten Z. van Aalterbrug, aan kilometerpaal 98 van de spoorweg, op het grondgebied van Aalter.
- Kasteel of hofstede ten Z. van de Gentse vaart en ten W. van Nieuwendam, tussen km 100 en 101, te Aalter.
- *Château de Mme Van Lichtervelde*, op de Kasteelhoek ten Z. van de kerk van St.-Joris-ten-Distel, te St.-Joris.
- Kasteel op de wijk Miserie, langs de Gentse vaart tussen km. 104 en 105, te Beernem.
- *Château de Mr. Van Lophem*, hofstede Hulsterlo te Beernem aan km. 105.
- *Château de Mr. Storme*, met de Halfzotmolen aan km 111. te Beernem.
- Molen van de Lijsterhoek te Beernem gezien van km. 111. Deze molen staat nu op de Rode Berg te Westouter.
- Molen van het Beverhoutsveld te Oedelem gezien van km. 112, nu verdwenen.
- *Château de Mr. Swoyries*, het vroegere kasteel Ruzette langs de noordzijde van de Gentse vaart, bij de brug van Steenbrugge te Oostkamp.
- *Château de Melle De Bloem*, ten Z. van de brug Steenbrugge op St.-Michiels, nu verdwenen. De bomen van het park zijn bewaard gebleven.
- *Château de Mr Van Lede*, vroeger het kasteel Dhont, Vaardijkstraat 10-12 te St.-Michiels, nu verdwenen.
- *Magasin à Poudre — Moulin de Mr. Sauvagie*, de poedertoren aan de brug van het Minnewater en de molen van de Begijnenvest te Brugge.

(3) Een woord van dank aan mijn broer A. De Smet, Hoofd van het Departement Historische Verzamelingen van de Kon. Bibliotheek te Brussel.

B. Beneden op het plan, ten zuiden van de spoorweg.

- *Aeltre*, de oude kerk van Aalter.
- *Oostcamp*, de kerktoren van Oostkamp.
- *Château de M. Douclin*, Stokvelde, Heidelbergstraat te St.-Michiels.
- Kasteel Leisele te St.-Michiels.
- *St.-Michel*, de oude kerk van St.-Michiels, op het huidige kerkhof
- *Château de Mr. Pers*, Zwanekerke, Rijselstraat te St.-Michiels, vroeger bewoond door de familie van Nieuwenhuysse.
- *Moulin des Fous*, Zothuismolen nevens de Boeveriepoort, met het St. Juliaansgesticht aan het einde van de Boeveriestraat te Brugge.

BRUGES. *Vue de Bruges du côté de Gand*. Van links naar rechts: St. Jacob, de uitgebrande kathedraal, het bevlagde belfort, de O.L. Vrouwekerk, en de poedertoeren van het Minnewater.

Tour des Halles à Bruges, het belfort waar bovenop een niet bestaande verdieping werd bijgetekend, met eronder de halle, links het Café Suisse en de Wollestraat, rechts de Hallestraat.

PLAN II: BRUGGE - OOSTENDE

BRUGES. *Vue de Bruges*, de toren van de O.L. Vrouwekerk, de uitgebrande kathedraal en een trein.

Chapelle du Saint Sang à Bruges, de H. Bloedkapel met de puinen van de ingangspoorten.

A. Bovenaan op het plan, ten noorden van de spoorlijn.

- *Moulins sur les remparts de Bruges*, twee molens van de Gulden-vlieslaan.
- *Château de Mr Van Moerkerke*, ten Z. van Speien, tussen de Oostendse vaart en de spoorweg, te St.-Andries.
- *Château de Mr. Peelaert*, kasteel Ter Lucht, ten N.W. van het voorgaande, te St.-Andries.
- *Ferme dite Ifte-Poort*, 't goed ter Leyde te Varsenare, aan km 124 van de spoorweg.
- *Vue de Houthaven*, zicht op het dorp te Houtave.
- *Hameau de Nieuwege*, op de Oostendse vaart, waar nu de brug ligt tussen Houtave en Varsenare.
- *Eglise d'Houtave*, drukfout: hier hebben wij de kerk van Stalhille met de vroegere lage torennaald.
- *Stalhille*, zicht op de Oostendse vaart met schip en op het dorp te Stalhille met kerk en Westermolen.
- *Ferme de Mr. Steenmare à Bruges*, hofstede gelegen tussen de spoorweg en de vaart, aan het veer het Paddegat te Ettelgem.
- *Vue de Clemskerke*, zicht op kerk en dorp te Clemskerke.
- *Plasschendaale*, gehucht Plassendale te Oudenburg met de vaart naar Nieuwpoort en een schip dat ligt in de Oostendse vaart.
- *Fabrique de Mr. Janssens*, (steenbakkerij?), ligt in de hoek gevormd door de vaart en de plaats waar de steenweg op Brugge (verkeerd geschreven als « Route d'Ostende à Blankenberghe ») de vaart verlaat.

- *Moulins à Slyckens*, zaagmolens op het gehucht Molendorp te Slijkens onder Bredene.
- *Chapelle à Slyckens*, kapel, molen en brug over de Oostendse vaart te Slijkens.

B. Onderzijde van het plan. ten zuiden van de spoorlijn.

- *Château et Brasserie de Mr. Geldhorf*, Gistelse steenweg nr 30 te St.-Andries, het huis van de firma Lebbe.
- *Château de Mr. Demarensy*, ligt Hoge weg nr 158 te St.-Andries
- *St. André*, de kerk van St.-Andries.
- *Ferme de Mr. De Lespée-Messem*, ten W. van de Koudekeuken langs de Lege weg te St.-Andries.
- *Château de Mr. Van Caloen-De Croeser*, kasteel de Blauwe Toren te Varsenare.
- *Jabbeke*, toren van de kerk.
- *Vue d'Oudenburg*, de oude kerk van Oudenburg.
- *Zandvoorde*, het dorp te Zandvoorde.

OSTENDE. *Vue d'Ostende prise de la mer*, van links naar rechts: de kerktoren, twee onbekende torens, de bevlagde oude vuurtoren die lag op de plaats waar nu het monument van de zeelieden staat. ernaevens de koepeltoren van het vroegere stadhuis met zijn twee zijtorentjes, nog twee onbekende torens. Op het strand een badkar en een bader.

- Erboven: — Het gewezen fort van Slijkens op de westzijde van de Oostendse vaart.
- De molen langs de steenweg Oostende-Torhout, aan km. 3 aldaar
- Het oud station van Oostende, dat lag buiten de vestingen, op het Ernest Feysplein. Met erboven het goederenstation.
- Bovenaan, gezicht op Oostende van de landzijde: van links naar rechts de kerktoren, een onbekende toren, de koepeltoren van het vroegere stadhuis en de vuurtoren, alles omringd door talrijke masten van zeeschepen.

(†) Jos. De Smet

De lemen krijgen

Lemen zijn de houtachtige deeltjes van de vlasstengel die eruit gezwingeld werden.

't Is een veertig jaar geleden. Lieske van de Café was een snel jonk en de een de ander zat erachter, onder meer Persegale. En zie, ze trouwde met Broeke, en Persegale die er zo had achtergezeten « kreeg de lemen ».

Die lemen werden gestrooid van aan Lieskes Café tot aan Persegales huis. Dat werd gedaan door vrienden, 's nachts, op velo, en een zak lemen met een gat in. 's Nuchtends zag en wist heel de prochie « dat hij ze gekregen had ».

— Vgl. De Bo s.v. leem, die ook de uitdr. « de lemen geven, de lemen strooien » noteert: hij vreest dat men hem de lemen zal geven, z'heeft de lemen gestrooid geweest.

W.D. Oedelem